

УДК 39(477.83/.86)

ББК 63.52 (4 Укр)

ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛА ДО ПРОБЛЕМИ ЕТНОГРАФІЧНОГО ВИВЧЕННЯ ГУЦУЛЬЩИНИ У КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

І. Ф. Дмитрук

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;
тел. +380 (342) 59-61-87; e-mail: kf@hpu.if.ua*

У статті зроблено спробу вивчити етнографічні дослідження про Гуцульщину у ХХ ст., зробити загальний огляд джерел та історіографії. Особливу увагу приділено основним етапам у процесі етнографічного дослідження Гуцульщини та їх характеристики.

Ключові слова: *Гуцульщина, етнографічні дослідження, історіографія, джерела.*

Проблема етнографічного дослідження Гуцульщини є доволі актуальною в наш час. За минулі роки було написано багато різноманітних монографій та наукових статей, в яких знайшли своє висвітлення окремі аспекти з життя та побуту гуцулів. Протягом кінця ХІХ – початку ХХІ ст. українські та зарубіжні дослідники неодноразово зверталися до даного питання. У різний час, в залежності від рівня розвитку етнографічної науки та пануючого політичного режиму на Україні, науковці вивчали різноманітні питання з етнографії Гуцульщини та використовували різні підходи до тлумачення тих чи інших явищ з життя гуцулів.

Мета даної наукової розвідки полягає у здійсненні аналізу джерел та історіографії з проблеми етнографічного вивчення Гуцульщини протягом кінця ХІХ – початку ХХІ ст.

Упродовж кінця ХІХ – початку ХХІ ст. гуцули як етнографічна група досліджувались багатьма вченими. Умовно можна виокремити чотири етапи цього процесу: кінець ХІХ – початок ХХ ст., міжвоєнна доба (20-30-і рр. на західноукраїнських землях) та етнографічні дослідження представників української діаспори, радянський період та час відновлення державної незалежності України на зламі ХХ – ХХІ ст.

Етнографічне вивчення Гуцульщини розпочалося ще на початку ХІХ ст. завдяки роботі діячів “Руської Трійці”, С. Витвицького, польських етнографів В. Залеського, А. Бельовського, К. Мілевського. Це був час розробки окремих питань з етнографії гуцулів, збору матеріалу та описового способу його викладу. На першому етапі (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) етнографічного дослідження Гуцульщини відбулося нагромадження матеріалів, було започатковано розробку основних проблем у дослідженні етнографії гуцулів та сформовано перші наукові етнографі-

чні осередки в Україні, серед яких головну роль відіграло Наукове Товариство ім. Т. Шевченка (далі – НТШ) у Львові. Цей період позначений роботами В. Шухевича, В. Гнатюка, З. Кузелі, Ф. Вовка, І. Франка, А. Онищука, І. Коперницького, Ю. Шнайдера та інших. У їхніх дослідженнях було детально проаналізовано календарну і родинну обрядовість гуцулів, їхнє господарство, одяг, харчування та житло, декоративно-прикладне мистецтво. Однією з найбільш ґрунтовних праць першого етапу дослідження етнографії Гуцульщини стала п'ятитомна монографія “Гуцульщина” (1899 - 1908) В. Шухевича [1]. У ній вивчено господарство гуцулів, їхню родинну та календарну обрядовість, міфологічні вірування, матеріальну культуру. Це було перше комплексне дослідження етнографії Гуцульщини, яке не втрачає своєї актуальності й сьогодні.

У кінці XIX – на початку XX ст. дослідити наукові здобутки у сфері етнографічного вивчення Гуцульщини спробував В. Гнатюк у роботі “Причинки до пізнання Гуцульщини” [2]. У першому розділі праці дослідник проаналізував роботи І. Вагилевича, Я. Головацького, С. Витвицького, В. Шухевича, Р. Кайндля, А. Онищука, П. Шекерика-Дониківа та інших. Окрім переліку праць, подано їхній аналіз та визначено головну проблематику. Значну увагу приділено монографії В. Шухевича “Гуцульщина”, як одній з найбільш ґрунтовних праць того часу.

Перший розділ книги закінчується висновком автора, в якому виокремлені найменш досліджені проблеми з етнографії Гуцульщини. До них В. Гнатюк відносить побут, народну творчість, ворожіння, міфи, народну медицину [3].

У наступних розділах праці В. Гнатюк проаналізував книгу “Хроніка” Остермана та доповідь австрійського генерала Ф. Гельвальда про гуцулів. Зокрема, остання містила ряд свідчень про гуцулів, де її автор зображував їх як населення, що веде поганський спосіб життя.

Ф. Гельвальд пише, що у них немає церков, а похорони відбуваються за язичницькими традиціями [4]. На думку В. Гнатюка, автор даної доповіді ніколи не був на Гуцульщині, а відомості до неї почерпнув з преси, в якій не завжди вірно тлумачились окремі традиції та звичаї гуцулів.

У праці “Похоронні звичаї та обряди” В. Гнатюк також аналізує ступінь вивчення питання. Серед дослідників гуцульських похоронних звичаїв, В. Гнатюк називає Д. Козарищука, В. Шухевича, Ю. Шнайдера, Л. Вайгеля та інших. Зокрема, Д. Козарищук детально проаналізував одяг померлих, ігри біля мерця, поминки, різноманітні похоронні звичаї. В. Гнатюк вважає, що дана проблема розкрита дослідником набагато глибше, ніж у В. Шухевича, бо “автор довго жив між буковинськими гуцулами” [5].

Загалом, В. Гнатюк у кожній зі своїх праць писав розділи, присвячені проблемі етнографічного вивчення Гуцульщини, а у збірниках гаївок, колядок і щедрівок, народних переказів і легенд подав дані про респондентів від яких вони були записані.

Другий етап етнографічного вивчення Гуцульщини охоплює міжвоєнну добу, тобто 20-30-і рр. ХХ ст. на західноукраїнських землях. У порівнянні з першим етапом, міжвоєнна доба характеризується поглибленим вивченням проблем, порушених етнографами на зламі ХІХ – ХХ ст. У цей час продовжує свою діяльність НТШ, а також вагому роль у процесі етнографічного вивчення Гуцульщини відіграли краєзнавчі осередки у Станіславі, Коломиї, Рахові, Чернівцях.

Українські етнографи були змушені працювати у складних умовах, а багато науковців емігрувало за кордон. В українській діаспорі етнографи продовжили роботу у контексті наукових зацікавлень дослідників міжвоєнної доби, особливо після Другої світової війни, коли за межі України було перенесено діяльність НТШ. Усі дослідження діаспорних науковців про Гуцульщину можна розділити на три групи. До першої варто віднести праці, написані одразу після еміграції їхніх авторів і вони здебільшого викладені у формі спогадів або художніх творів. До другої групи належать праці, написані за радянської доби, які представлені невеликими статтями у діаспорних часописах: “Гуцулія”, “Гуцульщина”, “Трембіта”, “Чорногора”. Третю групу становлять наукові розвідки нашого часу, які являють собою узагальнюючі дослідження з історії та етнографії Гуцульщини. Серед таких книг, слід виділити роботи М. Домашевського [6] та І. Сеньківа [7].

У міжвоєнний період активізувалось етнографічне вивчення Гуцульщини поляками, як наслідок – було створено польські організації (“Товариство приятелів Гуцульщини”, “Польське Татранське товариство”), які мали на меті дослідження економічних і туристичних особливостей регіону. Серед зарубіжних дослідників Гуцульщини міжвоєнної доби слід виділити Я. Фальковського, Р. Герасимчука, С. Грабека, С.Вінценца та інших. У їхніх працях детально проаналізовано особливості гуцульського одягу, господарства, народної архітектури та мистецтва.

Третій етап етнографічного дослідження Гуцульщини охоплює час перебування України у складі СРСР. Це був період, коли з одного боку проводилось ґрунтовне вивчення матеріальної культури гуцулів, а з іншого всі наукові розробки були підпорядковані жорсткій ідеологічній системі. Головними осередками етнографічної науки в Україні стали Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського АН України в Києві, Державний музей етнографії та художнього промислу АН України у Львові, Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського, Івано-Франківський краєзнавчий музей. За їх сприяння здійснювалось дослідження етногра-

фії України загалом і Гуцульщини зокрема. Провідними етнографами радянського періоду були М. Мандибура, Г. Горинь, Ю. Гошко, З. Болтарович, К. Матейко, І. Карпинець, Т.Гонтар, І. Могитич, О. Соломченко. Зокрема, ними ґрунтовно вивчено особливості ведення гуцульського господарства, житлобудівництво, одяг, їжу, такі види декоративно-прикладного мистецтва як писанкарство, різьбу по дереву, кераміку та ряд інших питань, присвячених матеріальній культурі. Незначна кількість праць розкривала проблеми традиційної медицини, звичаєвого права, фольклору.

У радянську добу також були здійснені спроби аналізу етнографічного дослідження Гуцульщини у монографії “Гуцульщина. Історико – етнографічне дослідження” [8], працях Р.Кирчіва [9], В.Грабовецького [10], З.Болтарович [11], В.Маланчук [12], П.Арсенича [13].

Зокрема, З. Болтарович у книзі “Україна в дослідженнях польських етнографів ХІХ ст.” проаналізувала праці О. Кольберга, І. Коперницького, Ю. Шнайдера, Л. Вайгеля та інших. Дослідниця вивчала їхні праці, описала ті проблеми, які отримали об’єктивне або неповне висвітлення у цих роботах, а також як ці праці оцінювали їхні сучасники в Україні[14].

Ґрунтовний аналіз історії етнографічного дослідження Гуцульщини подано у вступній частині монографії “Гуцульщина. Історико - етнографічне дослідження”, написаній П. Арсеничем[15]. У ній автору вдалося прослідкувати головні етапи вивчення Гуцульщини, він виділив найвагоміші наукові праці, створені на кожному з етапів, з’ясував їхні переваги і недоліки у порівнянні з іншими та окреслив недосліджені питання, серед яких громадський і сімейний побут, землеробство, транспорт.

Період відновлення незалежності України ознаменувався появою спеціалізованих робіт, в яких досліджуються окремі аспекти проблеми, підвищенням наукового рівня праць, переосмисленням попередніх здобутків етнографічної науки та інтересом до маловивчених питань з етнографії Гуцульщини, формуванням нових етнологічних шкіл. Головними осередками етнографічного дослідження Гуцульщини є Інститут народознавства НАН України, Інститут українознавства ім. І.Крип’якевича, науково-дослідний Інститут історії, етнології і археології Карпат Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, науково-культурні осередки та музеї Чернівців, Ужгорода, Верховини, Косова, Коломиї. Серед сучасних українських етнографів слід виділити С. Павлюка, Р. Гузія, У. Мовну, О. Сапеляк, Г. Кожолянка, М. Паньківа, С. Пушика, П. Арсенича, М. Лаврук, В. Клапчука, М. Домашевського, американця Е. Амато, поляків А. Вельоу, В. Вітковського. Найбільш ґрунтовними етнографічними виданнями останніх років є “Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат” у 2-х томах [16], “Історія Гуцульщини” в 6-и томах М. Дома шевського [17],

“Гуцули українських Карпат (етногеографічне дослідження)” М. Лаврук [18], “Гуцульщина та гуцули: економіка і народні промисли (друга половина XIX – перша третина XX ст.)” В. Клапчука [19], “Етнографія Буковини” у 3-х томах Г.Кожолянка [20], колективна праця “Прикарпаття–спадщина віків” [21], журнал “Карпати: людина, етнос, цивілізація” [22] та інші.

Дослідження процесу етнографічного вивчення Гуцульщини на четвертому етапі здійснено у працях О. Сапеляк, П. Арсенича, М. Паньківа, Р. Чмелика, М. Лаврук та інших. У монографії О.Сапеляк “Етнографічні студії в Науковому товаристві ім. Т. Шевченка” [23] досліджено діяльність НТШ від часу його заснування до 1939 р. і проаналізовано найвагоміші наукові здобутки його членів. Дана робота має важливе значення, оскільки вперше було систематизовано в одній праці відомості не лише про діячів НТШ, а й про збирачів фольклорного матеріалу, які надсилали свої записи до Етнографічної комісії НТШ.

Багато праць присвячено аналізу життя і наукової творчості провідних етнографів Гуцульщини. Зокрема, П. Арсенич у своїх монографіях та статтях пише про життя та діяльність В. Шухевича [13], В. Гнатюка [25], А. Онищука [26], П. Шекерика-Дониківа [27] та інших.

Окремі спроби вивчення історії етнографічного дослідження Гуцульщини були здійснені у статтях М. Паньківа [28], П. Костючка [29], В. Бляхарської [30], Р. Хмелика [31]. Згадані дослідники зосередили свою увагу на аналізі окремих етапів і не проводили аналогій з іншими періодами дослідження Гуцульщини.

Огляд історії процесу етнографічного дослідження Гуцульщини міститься і у монографіях В. Клапчука [32], М. Лаврук [33], В. Ткаченка [34] та інших. Зокрема, М. Лаврук аналізує ступінь вивчення у науковій літературі територіальних меж Гуцульщини, а В. Ткаченко досліджує історіографію писанкарства. Проте, ці дослідження містять лише перелік етнографічних праць та їхній короткий зміст, без детального аналізу.

Вагому роль у дослідженні відіграє довідково-енциклопедична література. З праць П. Арсенича, І. Пелипейка “Дослідники та краєзнавці Гуцульщини. Довідник” [35] та І. Пелипейка “Гуцульщина в літературі: Довідник” [36] можна одержати інформацію про науковців, які вивчали етнографію Гуцульщини, а також про відомих письменників, які писали про гуцулів. Згадані праці написані у формі коротких довідників, в яких подано відомості про кожного з етнографів, а також подані їхні наукові праці. Це значно полегшує дослідницьку роботу, оскільки дозволяє побачити хто саме і коли працював над тією чи іншою проблемою з історії та етнографії Гуцульщини. На жаль, ці відомості досить фрагментарні, а при описі наукового доробку дослідників перелічені лише назви праць і не подається їхній аналіз.

Історія та етнографія Гуцульщини розглядається на сторінках багатьох часописів. В Україні та діаспорі видається багато спеціалізованих

журналів та газет, які слідкують за культурним та громадським життям краю. До таких часописів відносяться, в першу чергу, журнали “Народна творчість та етнографія”, “Берегиня”, “Гуцульщина”, “Гуцулія”, “Календар Гуцульський”, “Гражда” та багато інших. Більшість з них почали видаватись ще за радянських часів і не втрачають своєї актуальності й досі. Окремі з цих журналів, серед яких можемо виділити “Гуцулію” та “Гуцульщину” публікуються за межами України, у діаспорі, і є одними з основних джерел популяризації гуцульської етнографії та історії у середовищі українських емігрантів в Америці та Західній Європі.

Певну роль у етнографічному дослідженні проблеми відіграють літературні твори, написані вітчизняними та іноземними письменниками про Гуцульщину. Безумовно, їх не можна відносити до спеціалізованих наукових праць, але саме з цих творів ми маємо можливість ознайомитись з окремими гуцульськими традиціями, які маловивчені у наукових працях, гуцульським фольклором. На сторінках повістей Станіслава Вінциzena “На високій полонині (правда старовіку)” [37], М. Коцюбинського “Тіні забутих предків” [38] та М. Ломацького “У горах Карпатах” [39] можна прочитати про гуцульську магію та численні легенди і перекази, пов’язані з цією невід’ємною частиною життя гуцулів у минулих століттях, а роман П.Шекерика-Дониківа “Дідо Иванчік” [40], написаний живою гуцульською говіркою, є джерелом вивчення духовної культури Гуцульщини.

Виокремленні етапи в етнографічному дослідженні Гуцульщини дають змогу простежити наукові пріоритети дослідників у вивченні даної проблеми. Зокрема, на першому етапі були виділені основні питання у етнографії гуцулів, серед яких походження, особливості духовної культури, специфіка ведення господарства та матеріальна культура. В наступні етапи вивчення цих проблем поглибилось, проте у радянську добу більше уваги приділялось саме матеріальній культурі. Спільною ознакою вказаних етапів була публікація ґрунтовних узагальнюючих праць, які аналізували етнографію гуцулів (“Гуцульщина” В. Шухевича, “Гуцульщина. Історико - етнографічне дослідження”, “Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат”).

Джерела дослідження представлені архівними матеріалами, опублікованими збірниками текстів гуцульських пісень, легенд, приповідок, джерелами особового походження і пресою.

Важливу роль у процесі етнографічного вивчення Гуцульщини відіграли архівні джерела, які зосереджені у Центральному державному історичному архіві м. Львова (ЦДАЛ), архіві Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України (ІМФЕ), Державному архіві Івано-Франківської області (ДАІФО), відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника, Інституті народознавства НАН України, фондах музеїв міст Івано-Франківська, Коломиї, Косова.

У архіві ІМФЕ зберігаються записи гуцульських пісень, казок, колядок, що були зібрані сільськими вчителями кінця ХІХ – початку ХХ ст. (фонд 28, 29) [41]. Серед них цікавими є записи, здійснені Л. Гарматієм, Б. Заклинським та А. Онищуком. Вони записували гуцульські колядки, казки, пісні, перекази. Всі ці записи є цінними зразками гуцульського фольклору, записаного гуцульською говіркою. Вони дають змогу вивчити традиції святкування окремих свят, проливають світло на специфіку світогляду гуцулів, їхню міфологію та самобутню культуру. Окремі з цих записів згодом увійшли до збірників, які впорядкував і видав В. Гнатюк, секретар Етнографічної комісії при НТШ.

У фондах ДАІФО: 368 “Станіславське відділення “Польського татарського товариства”, м. Станіслав Станіславського повіту Станіславського воєводства, 1912-1937”, 369 “Станіславський міжкомуніальний союз з курортно-туристичних справ “Карпат всходні”, м. Станіслав, 1936-1939”, 370 “Експозитура головного правління “Товариства приятелів Гуцульщини” у м. Станіслав Станіславського повіту Станіславського воєводства, 1933-1937” зберігаються матеріали про діяльність польських товариств на території Гуцульщини, які характеризують ставлення поляків до гуцулів [42].

У фонді 48 “Заклинські” відділу рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка НАН України містяться листи та спогади відомих етнографів кінця ХІХ – початку ХХ ст. Романа та Богдана Заклинських [43].

Доповненням згаданих праць є опубліковані джерела, які були видані у першій половині ХХ ст. на сторінках етнографічних видань НТШ: “Етнографічний збірник”, “Матеріали до українсько-руської етнології” та “Записки НТШ”. У роботі вони представлені збірниками “Гаївки” [44], “Коломийки” [45], “Колядки і щедрівки” [46], “Галицько-руські народні легенди” [47], (упорядковані В. Гнатюком), “Галицько-руські народні приповідки” І. Франка [48], “Матеріали до гуцульської демонології” А. Онищука [49] та ряд інших.

Вивчаючи вказані етнографічні збірники, можна прослідкувати територіальне поширення цих пісень чи легенд, оскільки упорядники збірників вміщували інформацію про респондентів та виявити їхнє застосування у традиційній обрядовості та повсякденному житті. Цікавим фактом при роботі з вказаними збірниками є те, що гуцульські етнографічні матеріали, зазвичай, публікували разом з матеріалами, записаними в інших місцевостях краю, що дозволяє порівнювати їх тематику та поширення. На жаль, в наш час таких збірників мало, оскільки багато гуцульських етнографічних матеріалів втрачено чи забуто, тому дослідникам не вистачає джерельної бази для подальших наукових розробок даної проблеми.

Важливу групу джерел становить періодика початку ХХ ст., яка репрезентована такими часописами як “Календар Гуцульський”, “Жіно-

ча доля”, “Діло”, “Нова хата”, “Гуцульське слово”, “Краківські вісті”, “Календар товариства “Просвіта””, “Мета”, “Нова Зоря”, “Lud”. На їх сторінках можна знайти інформацію не лише про суспільно-політичне та економічне становище краю, а й про розвиток культури на Гуцульщині. У газеті “Жіноча доля” часто публікувались тексти пісень, спогади мандрівників по гуцульських селах (статті О. Кисілевської “Дещо про нашу Гуцульщину” [50]). Описувались традиції святкування релігійних та родинних свят (стаття В. Іваненка “З колядою по Криворівні (Гуцульщина)” у газеті “Краківські вісті” [51], “Різдво на Гуцульщині. Святий Вечір” – у “Меті” [52]).

Джерела особового походження представлені спогадами та мемуарами М. Коцюбинського, Р. Заклинського, Г. Цбіндена, які були написані наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. З них ми можемо почерпнути багато інформації про унікальну культуру гуцулів. Зокрема, швейцарський мандрівник Ганс Цбінден, подорожуючи Карпатами, із захопленням описав світогляд гуцулів та їхні незвичайні танці. Для іноземця гуцульські уявлення про будову світу та оригінальні традиції святкування різноманітних свят були дуже цікавими, тому їх опис і займає більшу частину спогадів. Праця Г. Цбіндена знайомить читачів із таким своєрідним звичаєм, як святкування “Рахманського Великодня” (відзначали на четверту середу після Великодня). Також мандрівник не оминув своєю увагою і гуцульські житла та одяг [53].

Аналізуючи мемуарну літературу з даного питання, можемо прослідкувати цікаву тенденцію. Так, практично усі дослідники, які писали свої спогади про Гуцульщину, в першу чергу звертають увагу саме на те, що є найбільш оригінальним у гуцулів, тобто описують їхні житла, одяг, церковну архітектуру, оригінальні традиції та вірування. Проте глибокого аналізу цих проблем вони не дали, а обмежились лише описом.

Варто зазначити, що описи мандрівників не завжди стосуються усієї Гуцульщини, а дослідники подають їх саме як такі, що притаманні усім гуцулам. Окрім усього вищезгаданого, не завжди вірно тлумачились ті чи інші традиції та звичаї, які побутували на Гуцульщині, що призвело до перекручених і неперевіраних свідчень, які іноді можна знайти на сторінках мемуарної літератури.

Незважаючи на це, значення спогадів велике, бо саме з них ми можемо отримати відомості про особливості епохи, в яку вони були написані та побачити, які питання про Гуцульщину були актуальними для науковців в той чи інший історичний період.

Окрім опублікованих джерел, значну роль у дослідженні етнографії Гуцульщини відіграють пам’ятки матеріальної культури, які представлені у музеях та численних приватних колекціях шанувальників старовини. До таких пам’яток належать гуцульські житла, які збереглися у музеях “під відкритим небом”, гуцульський посуд, одяг, прикраси,

мистецькі вироби у музеях Івано-Франківська, Косова, Коломиї, Ужгорода, Львова [54].

Загалом, перелічені групи джерел дозволяють побачити основні напрямки наукових зацікавлень етнографів того чи іншого періоду у процесі етнографічного дослідження Гуцульщини. Варто зауважити, що ґрунтовних робіт, які б дали узагальнюючу картину цьому процесу немає. Ряд дослідників обмежились вивченням лише окремих етапів, без їх порівняння та описом головних етнографічних праць. Тому вивчення даної проблеми не може вважатися вичерпним і потребує активізації наукових зусиль вітчизняних та зарубіжних дослідників.

Література

1. Шухевич В. Гуцульщина / В.Шухевич. – Львів: [б. в.], 1899. – Ч. 1,2. – 350 с.; Шухевич В. Гуцульщина. Ч. 1./ В. Шухевич // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1899. – Т. II. – 146 с.; Шухевич В. Гуцульщина. Ч. 2./ В.Шухевич // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1901. – Т.IV. – 320 с.; Шухевич В. Гуцульщина. Ч.3. / В. Шухевич // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1902. – Т. V. – 256 с.; Шухевич В. Гуцульщина. Ч.4./ В. Шухевич // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1904. – Т. VII. – 272 с.; Шухевич В. Гуцульщина. Ч.5 / В.Шухевич. – Львів: [б. в.],1908. – 300 с.
2. Гнатюк В. Причинки до пізнання Гуцульщини / В. Гнатюк // Записки НТШ. – Львів, 1917. – Т. СХХІІІ – СХХІV. – С.1-58.
3. Гнатюк В. Причинки до пізнання Гуцульщини / В. Гнатюк // Записки НТШ. – Львів, 1917. – Т. СХХІІІ – СХХІV. – С. 6-7.
4. Гнатюк В. Причинки до пізнання Гуцульщини / В. Гнатюк // Записки НТШ. – Львів, 1917. – Т. СХХІІІ – СХХІV. – С. 42-43.
5. Гнатюк В. Похоронні звичаї й обряди / В.Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1912. – Т. ХХХІ – ХХХІІ. – С.151.
6. Домашевський М. Історія Гуцульщини / Микола Домашевський. – Чикаго - ; - Львів: Логос, 1985. Т.1: Історія Гуцульщини. – 1985. – 502с.
7. Сеньків І. Гуцульська спадщина: Праці з життя і творчості гуцулів/ І. Сеньків. – К.: Українознавство, 1995. – 512с.
8. Гуцульщина. Історико – етнографічне дослідження. – К.: Наукова думка, 1987. – 470 с.
9. Кирчів Р. Етнографічно – фольклористична діяльність «Руської трійці»: монографія / Роман Кирчів. – К.: Наукова думка, 1990. – 344 с.
10. Грабовецький В. Гуцульщина ХІІІ – ХІХ ст. Історичний нарис: монографія / Володимир Грабовецький. – Львів: Вища школа, 1982. – 150с.

11. Болтарович З. Україна в дослідженнях польських етнографів ХІХ ст.: монографія / Зоряна Болтарович. – К.: Наукова думка, 1976. – 140с.
12. Маланчук В. Розвиток етнографічної думки в Галичині кінця ХІХ – початку ХХ ст.: монографія / Валентина Маланчук – К.: Наукова думка, 1977. – 204 с.
13. Арсенич П. Рід Шухевичів / П. Арсенич. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2005. – 264 с.
14. Болтарович З. Україна в дослідженнях польських етнографів ХІХ ст. : монографія / Зоряна Болтарович. – К. : Наукова думка, 1976. – 140 с.
15. Гуцульщина. Історико-етнографічне дослідження. – К. : Наукова думка, 1987. – 470 с.
16. Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат : монографія. – Львів : [б. в.], 1999. Т. 1 : Археологія та антропологія. – 1999. – 604 с.; Етногенез та етнічна історія населення українських Карпат: монографія. – Львів : Афіша, 2006. Т. 2 : Етнологія та мистецтвознавство. – 2006. – 812 с.
17. Домашевський М. Історія Гуцульщини / Микола Домашевський. – Чикаго - ; - Львів : Логос, 1985. Т. 1 : Історія Гуцульщини. – 1985. – 502 с.; Домашевський М. Історія Гуцульщини / Микола Домашевський. – Чикаго : Basilian Press, 1985. Т. 2 : Історія Гуцульщини. – 1985. – 507 с.; Домашевський М. Історія Гуцульщини / Микола Домашевський. – Чикаго : Basilian Press, 1986. Т. 3 : Історія Гуцульщини. – 1986. – 441 с.; Домашевський М., Библюк Н. Історія Гуцульщини / Микола Домашевський, Нестор Библюк. – Львів : Логос, 1999. Т. 4 : Історія Гуцульщини. – 1999. – 575 с.; Домашевський М., Библюк Н. Історія Гуцульщини / Микола Домашевський, Нестор Библюк. – Львів : Логос, 2000. Т. 5 : Історія Гуцульщини. – 2000. – 623с.; Домашевський М., Библюк Н. Історія Гуцульщини / Микола Домашевський, Нестор Библюк. – Львів : Логос, 2001. Т. 6 : Історія Гуцульщини. – 2001. – 675 с.;
18. Лаврук М. Гуцули українських Карпат (етногеографічне дослідження) / Марія Лаврук. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. – 288 с.
19. Клапчук В. Гуцульщина та гуцули: економіка і народні промисли (друга половина ХІХ – перша третина ХХ ст.) : монографія / Володимир Клапчук. – Львів - ; - Івано-Франківськ : Фоліант, 2009. – 508с.
20. Кожолянко Г. Етнографія Буковини / Григорій Кожолянко. – Чернівці : Золоті литаври, 1999. Т. 1 : Етнографія Буковини. – 1999. – 384 с.; Кожолянко Г. Етнографія Буковини / Григорій Кожолянко. – Чернівці : Золоті литаври, 2001. Т. 2 : Етнографія Буковини. – 2001. – 424 с.; Кожолянко Г. Етнографія Буковини / Григорій Кожолянко. – Чернівці : Золоті литаври, 2004. Т. 3 : Етнографія Буковини. – 2004. – 392 с.

21. Прикарпаття – спадщина віків. – Львів : Манускрипт, 2006. – 568 с.
22. Карпати: людина, етнос, цивілізація. – Івано-Франківськ : Плай, 2009. – 255 с.
23. Сапеляк О. Етнографічні студії в Науковому товаристві ім. Т. Шевченка (1898-1939 рр.) : монографія / Оксана Сапеляк. – Львів : [б. в.], 2000. – 208 с.
24. Арсенич П. Родина Заклинських / Петро Арсенич. – Івано-Франківськ: [б.в.], 1995. – 56с.
25. Арсенич П. Етнографічна діяльність Антона Онищука / П. Арсенич // Народна творчість та етнографія. – 1989. – № 4. – С. 22-28.
26. Арсенич П. Етнографічна діяльність В. Гнатюка / П. Арсенич // Народна творчість та етнографія. – 1982. – № 2. – С. 69-72.
27. Арсенич П. Народознавець і громадський діяч Гуцульщини Петро Шекерик-Доників / П. Арсенич // Гуцульський календар на 1999 р. – С. 26-29.
28. Паньків М. Етнографічне дослідження Прикарпаття в 70-80-х рр. ХХ ст. / М. Паньків // Україна Соборна. Збірник наукових статей. – К. : [б. в.], 2005. – Випуск 2. Ч. II. : Соціокультурні, етноконфесійні та демографічні проблеми формування української нації. – К. : [б. в.], 2005. – С. 399-407.
29. Костючок П. Гуцульщина в етнографічних дослідженнях кінця ХІХ – початку ХХ ст. / П. Костючок // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано-Франківськ: Плай, 2004. – Випуск VIII. – С. 137-145.
30. Blacharska W. Dorobek polskich etnografów i muzealników w poznaniu Huculszczyzny / W. Blacharska // Płaj. – 2002. – № 25. – S. 25-38.
31. Czmelyk R. Badania etnograficzne Huculszczyzny po drugiej wojnie światowej / R. Czmelyk // Płaj. – 2002. – № 25. – S. 39-44.
32. Клапчук В. Гуцульщина та гуцули: економіка і народні промисли (друга половина ХІХ – перша третина ХХ ст.) : монографія / Володимир Клапчук. – Львів - ;- Івано-Франківськ : Фоліант, 2009. – 508с.
33. Лаврук М. Гуцули українських Карпат (етногеографічне дослідження) / Марія Лаврук. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. – 288 с.
34. Ткаченко В. Писанкарство в Україні: Історіографія (1910-1980 рр.) / В. Ткаченко // Народна творчість та етнографія. – 2005. – № 2. – С. 92-96.
35. Арсенич П., Пелипейко І. Дослідники та краєзнавці Гуцульщини: довідник / П. Арсенич, І. Пелипейко. – Косів : Писаний Камінь, 2002. – 280 с.
36. Пелипейко І. Гуцульщина в літературі: довідник / І. Пелипейко. – Косів : Писаний Камінь, 1997. – 112 с.
37. Вінценз С. На високій полонині (правда старовіку) / Станіслав Вінценз. – Львів : Червона калина, 1997. – 452 с.

38. Коцюбинський М. Тіні забутих предків / Твори в чотирьох томах / Михайло Коцюбинський. – К. : Дніпро, 1985. Т. 3. : Повісті та оповідання (1910-1912). – К., 1985. – 398 с.
39. Ломацький М. У горах Карпатах (видання для молоді) / Михайло Ломацький. – Мюнхен : LOGOS, 1962. – 208 с.
40. Шекерик-Доників П. Дідо Иванчік / Петро Шекерик-Доників. – Верховина : Гуцульщина, 2007. – 496 с.
41. Ф. 28 “Гнатюк В. М.”, спр. 157 “Пісня про птахи”, “Щигликове весіле”. Пісні, перекази, казки. Записано А. Онищуком в с. Зелениці Надвірнянського повіту”. – 30 арк.; Ф. 28, спр. 166 “Був цар і мав одну доньку...”. Казки. Записано Л. Гарматієм в с. Голови Жабівського району Станіславської області, 1900-1914”. – 13 арк.; Ф. 29 “Етнографічна комісія при НТШ”, спр. 39 “Єндик Р. Віддзеркалення політичної влади в гуцульських піснях”. – 19 арк.; Ф. 29, спр. 85 “Співанки гуцульські” (без мелодій). Побутові та інші. Зібрав Б. Заклинський на Станіславщині, 1902-1913”. – 19 арк.; Ф. 29, спр. 86 “Коломийки (без мелодій). Зібрав Б. Заклинський на Станіславщині, 1913”. – 20 арк.; Ф. 29, спр. 236 “А здуміла ся, чорная гора, дзелено...”. Колядки та щедрівки. Записав Гарматій Л. на Станіславщині, 1903”. – 11 арк.
42. Ф. 368 “Станіславське відділення “Польського татранського товариства”, м. Станіслав Станіславського повіту Станіславського воєводства, 1912-1937”, оп. 1, спр. 19 “Списки експонатів, виставлених на виставці в Станіславі, 1927”. – 23 арк.; Ф. 368, оп. 1, спр. 22 “Переписка з кіностудією про зйомки фільму “Гуцульщина в Карпатах”, 1929”. – 38 арк.; Ф. 369 “Станіславський міжкомунальний союз з курортно-туристичних справ “Карпат всходні”, м. Станіслав, 1936-1939”, оп. 1, спр. 3 “Переписка з редакцією газети “Земля” по розміщенню статей і монографій про курорти в Карпатах, 1936”. – 11 арк.; Ф. 369, оп. 1, спр. 15 “Лекції про курортні місцевості Станіславського воєводства: Пасхальні екскурсії”. – 140-150 арк.; Ф. 369, оп. 1, спр. 18 “Переписка з редакціями газет і журналів про розміщення статей та інформації, пропагуючих визначні місця Східних Карпат, 1937”. – 160 арк.; Ф. 370 “Експозитура головного правління “Товариства приятелів Гуцульщини” у м. Станіслав Станіславського повіту Станіславського воєводства, 1933-1937”, оп. 1, спр. 1 “Протоколи зібрань членів туристичної та господарської секції Станіславської експозитури “Друзі Гуцульщини” і замітка “Про освоєння полонин Станіславського воєводства, 1933-1934”. – 31 арк.; Ф. 370, оп. 1, спр. 12 “Іменний список членів головного управління товариства “Друзі Гуцульщини”, 1934”. – 14 арк.; Ф. 370, оп. 1, спр. 18 “Переписка з головним управлінням товариства “Друзі Гуцульщини” про будівництво музею в с. Жаб’є Косівського повіту”. – 25 арк.; Ф. 370, оп. 1, спр. 42 “Устав товариства “Друзі Гуцульщини”. – 25 арк.; Ф. 370, оп. 1, спр. 45 “Замітки про стан просвіти і кустарного ремесла гуцульського населення”. – 11 арк.

43. Ф. 48 “Заклинські”, спр. 7-з, п. 2 “Равлюк В. Листи до Заклинського Романа Гнатовича, 1896 р., 1904 р.” – 16 арк.; Ф. 48, оп. II, спр. 12, п. 1 “Заклинський Р. Життєпис Заклинського Богдана Романовича”. – 178 арк.; Ф. 48, спр. 15, п. 4 “Заклинський Р. Спомини”. – 410 арк.
44. Гнатюк В. Гаївки / В. Гнатюк // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1909. – Т. XII. – С. 11-267.
45. Гнатюк В. Коломийки. Том 1 / В. Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1905. – Т. XVII. – 260 с.; Гнатюк В. Коломийки. Том 2 / В. Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1906. – Т. XVIII. – 315 с.; Гнатюк В. Коломийки. Том 3 / В. Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1907. – Т. XIX. – 254 с.
46. Гнатюк В. Колядки і щедрівки. Том 1 / В. Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1914. – Т. XXXV. – 270 с.; Гнатюк В. Колядки і щедрівки. Том 2 / В. Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1914. – Т. XXXVI. – 380 с.
47. Гнатюк В. Галицько-руські народні легенди. Том 1 / В. Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1902. – Т. XII. – 215 с.; Гнатюк В. Галицько-руські народні легенди. Том 2 / В. Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1902. – Т. XIII. – 287 с.
48. Франко І. Галицько-руські народні приповідки. Т. 1. Випуск I. / І. Франко // Етнографічний збірник. – Львів, 1901. – Т. X. – 200 с.; Франко І. Галицько-руські народні приповідки. Т. 1. Випуск II. / І. Франко // Етнографічний збірник. – Львів, 1905. – Т. XVI. – С. 200-600; Франко І. Галицько-руські народні приповідки. Т. 2. Випуск I. / І. Франко // Етнографічний збірник. – Львів, 1907. – Т. XXIII. – 300с.; Франко І. Галицько-руські народні приповідки. Т. 2. Випуск II. / І. Франко // Етнографічний збірник. – Львів, 1908. – Т. XXIV. – С. 300-612; Франко І. Галицько-руські народні приповідки. Т. 3. Випуск I. / І. Франко // Етнографічний збірник. – Львів, 1909. – Т. XXVII. – 300 с.; Франко І. Галицько-руські народні приповідки. Т. 3. Випуск II. / І. Франко // Етнографічний збірник. – Львів, 1910. – Т. XXVIII. – С. 301-542.
49. Онищук А. Матеріали до гуцульської демонології. Записані в Зелениці, Надвірнянського повіта, 1907-1908 / А. Онищук // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1909. – Т. XI. – С. 1-139.
50. Гуцульські весільні пісні // Жіноча доля. – 1933. – Ч. 2. – 15 січня. – С. 1.; Кисілевська О. Дещо про нашу Гуцульщину / О. Кисілевська // Жіноча доля. – 1937. – 1 березня. – Ч. 5. – С. 6-7; Кисілевська О. Дещо про нашу Гуцульщину / О. Кисілевська // Жіноча доля. – 1937. – 15 березня. – Ч. 6. – С. 5-6; Кисілевська О. Дещо про нашу Гуцульщину / О. Кисілевська // Жіноча доля. – 1937. – 1 квітня. – Ч. 7. – С. 6; Кисілевська О. Дещо про нашу Гуцульщину / О. Кисілевська // Жіноча доля. – 1937. – 15 квітня – 1 травня. – Ч. 8-9. – С. 15-16.
51. Іваненко В. З колядою по Криворівні (Гуцульщина) / В. Іваненко // Краківські вісті. – 1944. – Ч. 4. – С. 6-7.

52. Різдво на Гуцульщині. Святий Вечір // Мета. – 1933. – 19 січня. – С.3.
53. Цбінден Г. Мандрівка по гуцульських горах / Г. Цбінден // Подорожі в Українські Карпати. – Львів : Каменяр, 1993. – С. 220-272.
54. Гудченко З. Музеї народної архітектури України / З. Гудченко. – К. Будівельник, 1981. - 120 с.; Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття. – Коломия : [б. в.], 2005. – 40 с.

Стаття поступила в редакційну колегію 17.12.2009 р.

Рекомендовано до друку докт. іст. наук, професором Кузутяком М.В.

HISTORIOGRAPHY AND SOURCES TO STUDY ETHNOGRAPHIC RESEARCHES OF GUTSULSCHINA AT THE END OF XIX – THE BEGINNING OF XXI CENTURY

Iryna Dmytruk

*Precarpathian National University named after Vasyl Stefanyk,
Ivano-Frankivsk, tel. +380(342)59-61-87; e-mail: kf@hpu.if.ua*

This article is the effort to study the ethnographic researchers about Hutsulshchyna in the 20th century and to make the universal review of sources and historiography. The special attention is given to study the main stage in process of ethnographic researchers of Hutsulshchyna and their character.

Key words: *Hutsulshchyna, ethnographic researchers, historiography, sources.*